

Структурите на гражданското общество в националния сектор за сигурност и отбрана

гл.ас. д-р Константин Пудин

УНСС, катедра „Национална и регионална сигурност“

e-mail: kopud@unwe.acad.bg

Резюме: Съвременната демокрация е немислима без съществуването и активното участие на неправителствени организации. Те са неин основен гарант и в същото време резултат от нея. Особено важна е ролята на тези организации в обществените сектори, какъвто е и секторът за сигурност и отбрана. В тях те са основен партньор на държавните институции при формирането, изпълнението и контрола на отделните политики и изразходването на заделените в рамките на същите политики публични ресурси. Настоящата статия има за цел да представи основните структури на гражданското общество в националния сектор за сигурност и отбрана и да анализира тяхната роля в него.

Ключови думи: сектор за сигурност и отбрана, неправителствени организации, гражданско общество.

JEL: H56.

Въведение

В България през последните 15-20 години, по същество години на преход от тоталитаризъм към демокрация и от

плогова към пазарна икономика, въпросът за гражданското общество придобива изключително голяма популярност. Той е тема в много обществени дебати и е обект на изследователски интерес от страна на философи, юристи, историци, икономисти, социолози и политолози.

След парламентарните избори през 2009 г. проблемът за прозрачността в сферата на сигурността и отбраната се поставя с нова сила. Широко в публичното пространство се представят десетки примери за непрозрачност и корупция в управлението на отбранителните ресурси през последните години. Във връзка с това новото ръководство на Министерството на отбраната обявява редица мерки, в т.ч. законодателни, с които да се сложи краят на съществуващите негативни тенденции.

Всичко това от своя страна неминуемо извежда на преден план темата за гражданския контрол, за демократичния контрол над сектора за сигурност и като цяло – за смисъла на гражданското общество.

Настоящата статия има две основни цели, които определят и нейния информационно-аналитичен характер. Първата цел е да бъдат представени основните структури на гражданското общество в националния сектор за сигурност и отбрана. Втората съдържа анализ на ролята им в него. Наред с това в статията е засегнат и въпросът

за същността на гражданското общество и неговата връзка със сектора за сигурност и отбрана.

Този материал е предназначен за широк кръг читатели, в т.ч. специалисти в областта на икономиката и управлението на отбраната и сигурността, студенти и всички, които се интересуват от разглежданата проблематика.

1. Връзка между гражданското общество и сектора за сигурност и отбрана

През дългото историческо развитие на човечеството понятието „сигурност“ е претърпяло промени в посока на разширяване и задълбочаване. Успоредно с това са се усложнявали дейностите по нейното гарантиране, както и отношенията между субектите, които са ангажирани с това.

В продължение на векове сигурността се е възприемала като изключителен приоритет на държавата. Връщайки се назад във времето, ще установим, че в повечето страни владетелят е бил военен началник, а хората от неговото обкръжение са принадлежали към висшето военно съсловие. Всички те са били длъжни да защитават територията на държавата и да я разширяват.

В наши дни под „сигурност“ все повече се разбира отсъствие на заплахи и наличие на благоприятни условия за нормално функциониране на обществения живот с оглед развитие на обществото като цяло и на отделните негови членове.

През последните десетилетия се наблюдава разграничаване на сигурността на различни видове. Все по-често се говори за човешка

сигурност, здравна сигурност, икономическа сигурност, финансова сигурност, енергийна сигурност, екологична сигурност, религиозна сигурност и др. Всичко това е следствие от усложняването на сферите на човешка дейност, взаимно свързани помежду си и съществуващи в условията на постоянна несигурност, породена от оскъдността на ресурсите, неравномерното им разпределение и конкуренцията при тяхното потребление.

При така описаната реалност днес продължава да съществува и класическото разбиране за понятието „сигурност“. Според него тя се възприема като защита в случай на заплаха от силов характер или друг вид проява, целящи унищожаване на хора и материални активи, или най-общо казано, накарняване на националните интереси.

Гарантирането ѝ е сложна и отговорна задача, за чието изпълнение е ангажиран секторът за сигурност и отбрана. Той обединява много държавни институции, специализирани органи и неправителствени организации, които си взаимодействат помежду си.

През последните 40 и повече години гражданските организации са неразделна част от този сектор. Това се дължи в много голяма степен на специфичните му особености, в т.ч. неговата мисия, използването на защитена информация, разпределението на публични ресурси и контрола върху тях и др., промяната в разбирането за неговото управление и мястото на гражданското общество в този процес. Тази тенденция се обяснява и с ценностната система и развитието на отделните общества. Така например в държавите от евро-атлантическата зона демокрацията се свързва с активното участие на гражданите във всички сфери на обществения живот, които от своя страна се самоорганизируют в различни по характер и насоченост формални и неформални структури.

Философът Васил Проданов пише, че през последните десетилетия се забелязват процеси на ускорен ръст на различни организации на гражданското общество в световен план, като това е особено характерно за развитите страни. Ключова роля в това отношение играят 60-те и 70-те години на ХХ век, когато се наблюдава бързо нарастваща масова активност и поява на множество нови социални движения, играещи активна роля в обществено-политическия живот – младежки, антивоенни, екологически, феминистки, за граждански права, алтернативни, етнически и пр. Наблюдава се растеж в три посоки – брой на недържавни и нестопански организации, брой на хората, ангажирани с тях и брой на доброволните и неплатени сътрудници в тях¹.

Изследвайки проблема за развитието на гражданското общество и капитализмът в условията на глобализация, същият автор изтъква, че то осигурява средства за проявление на разнообразни и сложни потребности на обществото. Гражданското общество се разглежда като изпълняващо функциите по контрол на политическото общество, държавата, пазара; формира политическа култура, създава пространство за формиране и трибуна за изразяване на общественото мнение, подготвя и израстването на нови политически лидери. Дейностите му са свързани с разпространението на независима информация, влияние върху гражданите, формулиране и защита на публични интереси и цели, легитимиране на съществуващата политическа система. То мотивира индивидите да действат като активни граждани, а не да се прекланят и да зависят от държавната власт. Засилва плурализма в обще-

ството и проявата на различни конкретни идентичности. Създава алтернатива на държавните органи при осигуряване на различни услуги за обществото².

Разсъждавайки върху ролята на неправителствените организации и други подобни структури в отбраната и като цяло върху демократичния контрол, Д. Димитров посочва, че всички те играят важна роля на посредник между обществото и хората, които са директно включени в отбранителните дейности, осигурявайки мнения, аргументи, алтернативи, компетентни оценки, и по този начин подпомагат и двете страни да коригират своето поведение. Казано по друг начин, те използват своите конституционни права по-активно, отколкото другите граждани в областта на отбраната³.

В държавите с демократични традиции, посочва американската изследователка Н. Бол, гражданското общество играе важна роля в процеса на разработване и прилагане на политиката за сигурност и контрола върху дейността на специализираните служби за сигурност. Освен това е източник на ценен ресурс за развитието на сектора за сигурност⁴. Бол е на мнение, че в ролята на наблюдатели неправителствените организации насочват вниманието си върху цялостната отбранителната политика на държавата, предложенията, решенията и разходите за придобиване (б.а. – на военна и друга специална техника и въоръжение); размера, структурата и разгръщането на различни сили за сигурност; обучението на чуждестранни сили за сигурност; продажбата на въоръжение и военни технологии на други държави и др. Тяхното участие в сектора за сигурност

¹ Проданов, В., Гражданското общество и глобалният капитализъм, ИК „Христо Ботев“, С., 2003, с. 75-76.

² Пак там, с. 26.

³ Димитров, Д. П., Демократичен контрол на въоръжените сили, сп. „Икономически алтернативи“, бр. 4, 2006, с. 73.

⁴ Ball, N., Good Practices in Security Sector Reform, BICC, Brief 15, June 2000, p.16.

е не само предизвикателство за правителството, но и ценна помощ за вземането на по-добри решения.

Гражданските организации са „резервоар“ на знаещи и подготвени кадри, които да заемат отговорни позиции в администрацията. Освен това могат да осигурят специализирани умения, в т.ч. лица, които да провеждат обучение, свързано със защитата на човешките права, да окажат различни видове правна помощ, да направят финансова експертиза. Представители на гражданското общество биват включвани в различни правителствени групи, които осъществяват изследвания и анализ по дадени проблеми в сектора за сигурност и отбрана⁵.

2. Видове организации на гражданското общество в сектора за сигурност и отбрана

Съществуват различни неправителствени организации, чиято дейност пряко или косвено е свързана със сектора за сигурност и отбрана.

Васил Проданов посочва, че гражданското общество в съвременния смисъл на думата може да се разглежда като притежаващо сложна структура, съдържаща няколко основни компонента, в т.ч. гражданите, които имат определени права; семейството, но само в степенята, в която неговото функциониране има и публични следствия, представлява и публичен интерес, а не в степенята, в

която то е свързано с индивидуалния живот и частната дейност; етнически, културни, расови, религиозни, национални общности, с които се идентифицира индивидът; училища и университети, църковни организации, медии, културни индустрии, аналитични звена и центрове, социологически агенции и пр. и не на последно място фондации, асоциации, организации, съюзи, които са в една или друга степен относително независими от държавата и не изпълняват бизнес дейности⁶.

Очевидно е, че всеки един от представените компоненти на гражданското общество под една или друга форма е свързан със сектора за сигурност. Настоящият материал разглежда само част от гражданския сектор. Към него ще отнасяме само част от горепосочените съставни части, като няма да разглеждаме ролята на отделната личност, семейството, църквата, политическите партии и медиите. Сами по себе си те могат да бъдат обект и предмет на самостоятелни изследвания и статии⁷.

Първите неправителствени организации, които имат отношение към разглежданата сфера, са хуманитарните. Те се появяват през XIX век под формата на различни благотворителни комитети, които много често са свързани с църквата. Основната им дейност е подпомагане на пострадали – войници и цивилно население във време на войни и различни кризи. За целта се набират материални средства и доброволци, които в райони на ожесточени сражения или при друга форма на насилие, оказват помощ на болни, ранени и пострадали.

⁵ Пак там, с. 17.

⁶ Проданов, В., Цит. съч., с. 21-23.

⁷ Дължни сме да отбележим и едно по-широко разбиране за гражданското общество. Така например Хр. Иванов отнася към него и държавните институции. Той разглежда гражданското общество като съвкупност от демократично изградени държавни институции с преобладаване на инициативите, предприети от независими граждански обединения и граждани с активни социални позиции, които поотделно и съвкупно толерантно защитават формите на собственост, личните свободи в икономиката, политическата, социалната и духовната сфера. Вж. Иванов, Хр., Контрол над специализираните служби за сигурност, Военно издателство, С., 2007.

Пример за дейността на различни благотворителни комитети откриваме и в нашата история. По време на Руско-турската война от 1877-1878 г., освободителна за българския народ, главно от руски благотворителни общества се получава помощ за воюващата руска армия и българското население.

Постепенно ролята на тези хуманитарни организации се разширява и засилва. С утвърждаването на принципите за правата и свободите на човека в годините след Втората световна война, те започват да акцентират и върху този проблем. Наред със съществуващите, появяват се нови правозащитни организации, чиято дейност се простира на всички континенти. Обект на наблюдение от тяхна страна става работата на правителствата, полицията, армията и службите за сигурност в различни страни, известни със системното погазване правата на човека, наличието на диктатура или дефицит на демокрация.

В края на XX и началото на XXI век се наблюдава коренно изменение в световната среда за сигурност. Това налага промяна и в отношенията в рамките на сектора за сигурност и отбрана, разбирана като реформа за отваряне и демократизация. Съществена характеристика на този процес е нарастването на ролята на гражданското общество. Става дума за неправителствени структури, които активно и под най-различни форми се включват във функционирането на сектора.

Дейностите, осъществявани от тях, включват:

- Мониторинг на сектора за сигурност в различни страни.
- Обучение на политици, журналисти, млади изследователи и други по проблемите на

доброто управление и свързаната с него реформа на сектора за сигурност.

- Участие с експерти в дискусии по съществени въпроси, засягащи сигурността и отбраната.
- Изготвяне на независими предложения за решения под формата на доклади и други документи.

3. Участие на представителите на гражданското общество в сектора за сигурност и отбрана в България

Възникването и участието на граждански организации в сектора за сигурност и отбрана в страната през последните години се свързва преди всичко с демократичните промени у нас в края на XX в. и осъществяването на реформата в него. Всички тях изследователят в областта на сигурността Н. Павлов сполучливо нарича „общество за сигурност“ (англ. „security community“)⁸.

Преди да бъдат представени гражданските организации в сектора за сигурност на страната и да бъде анализирана тяхната роля в него, интересно е да се обърне внимание на въпроса за гражданското съзнание изобщо и в частност за гражданското съзнание на българина. Можем да приемем, че наличието на такова съзнание е показател за степента на развитие и функциониране на гражданското общество. Колкото по-развито е то, толкова по-активна и значима е дейността на неправителствените организации.

Като се изхожда от различни гледни точки, могат да бъдат дадени много и пространни определения на понятието „гражданско съз-

⁸ Pavlov, N., Democratic Control of the Security Sector as an Informal Condition for Bulgaria's EU Membership, December 2006.

нание". Едно би било философското разбиране за него, друго – психологическото, и трето – политическото. Тук можем да дефинираме гражданското съзнание като разбирането, което членовете на дадено общество имат за техните права и задължения. Това от своя страна предполага и стремеж към защита и упражняване на тези права, но и изпълнение на съществуващите задължения. Гражданското съзнание е толкова по-развито, колкото по-активни са гражданите при упражняването на своите права и колкото по-стриктни са към изпълнението на задълженията си.

Гражданското съзнание съществува независимо от условията на политическата среда. В своята същност то се основава на способността на хората критично да възприемат средата, която ги заобикаля, и процесите, които протичат в нея. Разликата е, че в определени случаи, например в тоталитарните общества, съществуват опити за потискане и/или изкривяване на това съзнание.

Връщайки се назад към историята на нашия народ, можем да открием наченките на гражданско съзнание и първите прояви на гражданско общество, разбира се, с много условности. Времето на Възраждането е най-яркият пример за това. В условията на духовен и политически гнет българинът, осъзнал своите права, повежда борба за просвета, църковна независимост и политическо освобождение.

Днес у нас не се наблюдава онзи възрожденски плам и подем, характерен за старите българи. Гражданското съзнание на мнозинството от хората е притъпено или изкривено, което рефлектира върху гражданското обще-

ство като цяло и неговата роля в живота на страната. Сред причините, които определят това състояние, накратко можем да посочим:

- Скептицизмът, че нещо зависи от самите хора и може да бъде променено с общи усилия. Той често се проявява като народностна характеристика и се свързва с очакването на спасител отвън.
- Проявата на прекалена търпеливост, понякога граничеща с нихилизъм, което също е част от характера на българина.
- Пониженото национално самочувствие, дължащо се на тежките икономически условия през последните години и следствие от „комплекса на малката държава“.
- Липсата на традиция. В годините на социализъм съществуването на структури на гражданска основа се ограничава и контролира от държавата, а всеки опит за изразяване на различно мнение, несъответстващо с комунистическата идеология, се парира и задушаваша.
- Неправилното възприемане на демокрацията като слободия и общото незачитане на съществуващите законово регламентирани правила и задължения.

Както бе посочено, активното участие на гражданското общество във функционирането на сектора за сигурност и отбрана започва през 90-те години на XX век. Тогава се създават условия за възникването на първите граждански неправителствени организации⁹.

Елена Трифонова посочва, че през 2000 г. у нас е имало регистрирани 4500 неправителствени организации, като всички те са

⁹ По същество първите неправителствени организации в България се появяват още преди 1989 г. Те стават емблематични за годините непосредствено преди рухването на комунизма – Независимо дружество за защита правата на човека в България, Обществен комитет за екологична защита на гр. Русе, Клуб за подкрепа на гласността и преустройството, Независимо дружество „Екогласност“ и др. Тоталитарната държава гледа на тяхната дейност преди всичко като на опасна и всячески се стреми да я ликвидира.

създадени след 1989 г. Същата авторка цитира и проучване от 1999 г., според което 1600 от тези организации са били активни, а не по-малко от 700 са били постоянно-действащи¹⁰.

Според проучване, посветено на практиките на управление на НПО в България, през ноември 2005 г. по Закона за юридическите лица с нестопанска цел са регистрирани 22 366 неправителствени организации, в т.ч. сдружения – 18 305 и фондации 4010. Подразделенията на чуждестранни юридически лица с нестопанска цел са 51. Към декември 2005 г. в Централния регистър на юридическите лица с нестопанска цел за обществено полезна дейност са вписани 4191 организации. От тях сдруженията са 3499, а фондации 652¹¹.

Неправителствените организации, действащи в националния сектор за сигурност и отбрана, могат да бъдат класифицирани по различни признаци. Така например в проучване, посветено на потенциала и опита на неправителствения сектор да влияе върху отбранителните решения в България, Н. Слатински посочва, че е много трудно да се направи достатъчно изчерпателно систематизиране по *цели, задачи, произход и състав* на тези организации. Основавайки се на тези критерии, същият обособява пет групи чисто граждански образувания, чиято дейност се преплита със сферата на отбраната и сигурността¹².

Изхождайки от признаците *предмет на дейност и/или правен статут*, в настоящия материал ще обособим представителите на гражданското общество в две основни групи: а) фондации, сдружения, асоциации, think-

thank и др., чиято дейност може да бъде от най-различно естество; и б) организации, чиято основна дейност е свързана с изследвания и обучение – университети, висши училища, академии, а също и изследователски институции.

Както бе споменато, *неправителствените организации* с интерес в сектора за сигурност са най-различни по характер и предмет на дейност. У нас има около 30 такива организации, между които: Център за изследване на демокрацията (б.а. – най-голямата неправителствена организация в сектора), Атлантически клуб, Сдружение „Джордж Маршал“ – България, Център за югоизточно-европейски изследвания, Фондация „Демокрация и сигурност“, Институт за изследване на сигурността и международните отношения, Сдружение „Българска отбранителна индустрия“, Център за либерални стратегии, Институт за регионални и международни изследвания, Европейски институт, Съюз на офицерите от резерва „Атлантик“ и др.

По-голямата част от неправителствените организации у нас, към които се отнасят и изброените по-горе фондации и сдружения, са ангажирани с разработването на изследователски проекти. Финансирането на тези проекти е различно. Най-често това са пари по програми на ЕС, НАТО, ООН или са отпуснати от отделни западноевропейски правителства – Кралство Норвегия, Кралство Холандия, Кралство Швеция, ФРГ и др. Освен с аналитична дейност тези организации се занимават и с обучение под най-различна форма.

Както посочва Н. Слатински, тези неправителствени организации работят активно с

¹⁰ Trifonova, E., Civil Society – A Key Element of the Post-Cold-War Zeitgeist. Civil Society Structure in Bulgaria, p. 135.

¹¹ Проучване на практиките на управление на НПО в България, София, декември 2005 г., с. 5.

¹² Слатински, Н. и др., Проучване на потенциала и опита на неправителствения сектор да влияе върху отбранителните решения в България, <http://nslatinski.org/?q=bg/node/205>

държавните институции, полагат усилия с PR кампании, с пропагандни и просветителски акции, с чести изяви в медиите, общественото мнение у нас да бъде информирано и дори формирано¹³. Интересен е фактът, че в повечето от тях водещи фигури са представители на научната общност в страната, някои от които с опит в държавното управление.

Сред неправителствените организации се откроява и групата на сдруженията на бивши военнослужещи, в т.ч. военни, разузнавачи и полицаи. В нея влизат Съюз на възпитаниците на военните на Негово Величество училища, Съюз на офицерите и сержантите от запаса и резерва, Асоциация на разузнавачите, Асоциация на контраразузнавачите и др. Тяхната дейност е в най-различни направления, в т.ч. участия в чествания на различни събития от историята на страната и организиране на други патриотични прояви, изказване на становища по някои аспекти на отбранителната политика и политиката за сигурност и др.

Специфична група граждански организации, имащи отношение към сектора за сигурност, са студентските. С еднакво основание те могат да бъдат отнесени и към втората група неправителствени организации, защото се зараждат и функционират в рамките на висшите учебни заведения, представляват определена група или групи студенти от съответните университети и са неразделна част от академичната общност в тях. По своя статут тези сдружения са независими и отговарят на изискванията на Закона за юридическите лица с нестопанска цел. У нас съществуват няколко десетки такива организации, по-голямата част от които развиват активна дейност – Студентска

асоциация за изследване на международните отношения (САИМО), Младежка асоциация за изследване на сигурността и отбраната (МАИСО), Студентски дипломатически клуб, Его Политико и др. Сред основните цели на тези сдружения са свободната изява на студентите и техните възгледи, участие в изследвания на актуални обществени процеси, в т.ч. имащи отношение към сигурността, разработване на проекти, разширяване възможностите за обучение на студентите и др. Макар в повечето случаи да са финансово необезпечени и да не са приемани твърде сериозно, тези организации притежават потенциал да участват активно в обществения живот, да бъдат партньор, който да предлага алтернативи за решаване на сложни проблеми.

Образователните и изследователските институции не могат да бъдат отнесени към гражданското общество, разбирано в класическия смисъл на съвкупност от социални образувания; групи, колективи, организации, асоциации, обединени от специфични икономически, етнически, културни, религиозни и други интереси, които се реализират извън сферата на дейност на държавата¹⁴. Понякога тяхната научна и образователна дейност основно се финансира от държавния бюджет.

Въпреки това има най-малко две причини университетите и научните институти, които съществуват в страната, да бъдат разглеждани като специфична група, принадлежаща към гражданското общество. Първо, макар и държавни, те са автономни и в никакъв случай не могат да бъдат отъждествявани с държавата или държавното управление. Второ, те са свободна територия на духа и място, в което се възпитават ценностите

¹³ Слатински, Н. и др., Цит. съч.

¹⁴ Пак там.

на свободата и демокрацията¹⁵. Следователно трябва да бъдат възприемани като значим и независим обществен фактор.

Ролята на университетите и изследователските организации в сектора за сигурност се изразява най-вече в притежаването от тяхна страна на експертен потенциал, който да е в състояние да предлага алтернативи на решения на най-разнообразни по характер и сложност проблеми. Включени в процеса на изготвяне на дадено решение, засягащо националната сигурност, представителите на научната общност допринасят за повишаване ефективността на управлението на сектора в условията на непрекъсната конкуренция за оскъдни ресурси с останалите публични сфери. Като независими обществени структури тяхната роля в отбраната и сигурността следва да се разглежда и като спазване на принципа за прозрачност.

От гледна точка на изпълняваната роля се поставят два въпроса: „Имат ли потенциал образователните и изследователските организации у нас да участват активно в процеса на вземане на решения в сектора за сигурност и отбрана?“ и „Доколко държавата осъзнава ползата от участието на тези организации при решаването на съществуващите проблеми в сферата на сигурността и отбраната?“.

Съвсем накратко можем да отбележим, че по редица финансови и организационно-

управленски причини българската наука не се развива по желания начин през последните години. Съществуват много проблеми, които се поставят на обществен дебат през последните месеци. Разбира се, има области на научното познание, които се развиват възходящо. Що се отнася до разбирането на държавата за ползата от науката в управлението както в миналото, така и днес, то не е еднозначно.

В страната съществуват няколко образователни и научни звена, които от години се ангажират с изследването на проблеми на сектора за сигурност и подготовката на специалисти в тази област. Те поддържат експертен потенциал, който им позволява да участват активно в дискутирането и решаването на проблемите на сектора за сигурност. Сред гражданските учебни заведения това са УНСС – катедра „Национална и регионална сигурност“, Центърът за стратегически изследвания в отбраната и сигурността (ЦСИОС), катедра „Международни отношения“ и др., НБУ – Центърът за изследване на рисковете и сигурността (ЦИРС), СУ „Св. Климент Охридски“ – катедра „Политология“, катедра „Международно право и международни отношения“ и др., СВУБИТ и ВСУ „Черноризец Храбър“.

Въпреки проблемите от последните години във и около нея Българската академия на науките (БАН) остава основната научна организация в страната, която провежда

¹⁵ В новата и най-новата история на България има забележителни примери на гражданско съзнание и уважение към ценностите на демокрацията, демонстрирани от учени, преподаватели и студенти. На 3 януари 1907 г. при откриването на Народния театър в София студентите освиркват княз Фердинанд. Много от тях са арестувани, а други са изпратени в казармите да отбиват военната си служба. Тези действия се посрещат с възмущение от обществото. В отговор това правителството затваря Университета и уволнява професорите. Така възниква университетският въпрос, който по същество засяга политическата система в страната, раздвижва всички обществени слоеве, а и има международен отзвук. В условията на еднолично управление на Тодор Живков и БКП, осемдесет и една години по-късно, 80 души професори, академици, писатели и други представители на интелигенцията основават в СУ „Св. Климент Охридски“ Клуб за подкрепа на гласността и преустройството. През декември 1989 г. студенти протестират през сградата на Народното събрание с искания за автономия на висшите учебни заведения в страната. Този протест много скоро се превръща във всенароден митинг протест срещу ръководната роля на комунистическата партия.

изследвания в областта на сигурността и отбраната. За да се координира разнородният научен потенциал на близо 60-те института на академията (б.а. – след провеждането на обявената от ръководството реформа техният брой ще бъде намален), за целите на научното осигуряване на отбраната през 2001-2002 г. се създава специализирано звено – Център за изследвания по национална сигурност и отбрана (ЦИНСО)¹⁶. Той трябва да осъществява взаимодействие с Министерството на отбраната по подписания през февруари 2010 г. Меморандум за сътрудничеството между Военното ведомство и БАН. Предмет на меморандума е извършването на съвместна научноизследователска и опитно-конструкторска дейност за нуждите на националната сигурност, отбраната и въоръжените сили. Центърът играе важна роля и при координирането и изпълнението на международни проекти в областта на сигурността и отбраната.

Заключение

В края на този материал могат да бъдат направени някои обобщения, които засягат както цялостното място на неправителствените организации в сектора за сигурност и отбрана, така и тяхната роля конкретно в България.

Очевиден е фактът, че съвременната демокрация е немислима без съществуването и активното участие на неправителствени организации. Те са неин основен гарант и в същото време резултат от нея. Особено важна е ролята на тези организации в обществените сектори, какъвто е и секторът за сигурност. В тях те са основен партньор на

държавните институции при формиране, изпълнение и контрол на отделните политики и изразходване на заделените в рамките на същите политики публични ресурси.

През последните две десетилетия се наблюдава засилване дейността на неправителствените организации в рамките на сектора за сигурност на страната, сътрудничеството помежду им и широките контакти, които се установяват с външни организации. Тази активизация протича на фона на процеса на евро-атлантическата интеграция на България в края на XX и началото на XXI в. Тя е белег за сравнително бързата демократизация на обществения живот у нас след рухването на комунизма през 1989 г.

В дейността на неправителствените организации в сектора за сигурност у нас, освен безспорните им успехи, се наблюдават и някои трудности. В повечето случаи те са резултат от неразвитото гражданско общество и отношенията в рамките на това общество и в по-малка степен на липсата на потенциал в тези организации.

Литература

1. Димитров, Д. П., Демократичен контрол на въоръжените сили, сп. „Икономически алтернативи“, бр. 4, 2006.
2. Закон за юридическите лица с нестопанска цел, в сила от 01.01.2001 г., обн. ДВ. бр. 81 от 06.10. 2000 г., изм. и доп.
3. Иванов, Т., Икономически аспекти на трансформацията на националния сектор за сигурност и отбрана, сп. „Икономически алтернативи“, бр. 4, 2006.

¹⁶ Павлов, Н., Сигурността, отбраната и гражданско-Военните отношения в контекста на българската наука, сп. „Военен журнал“, бр. 3, 2009, с. 71.

4. Иванов, Т., Менеджмънт на отбраната и сигурността, УИ „Стопанство“, С., 2008.
5. Иванов, Хр., Контрол над специализираните служби за сигурност, Военно издателство, С., 2007.
6. Манчев, Кр., История на балканските народи (1945-1990), т. 4, изд. „Парадигма“, С., 2006.
7. Павлов, Н., Сигурността, отбраната и гражданско-военните отношения в контекста на българската наука, сп. „Военен журнал“, бр. 3, 2009.
8. Проданов, В., Гражданското общество и глобалният капитализъм, ИК „Христо Ботев“, С., 2003.
9. Проучване на практиките на управление на НПО в България, София, декември 2005 г., няма данни за авторите.
10. Слатински, Н. и др., Проучване на потенциала и опита на неправителствения сектор да влияе върху отбранителните решения в България, <http://nslatinski.org/?q=bg/node/205>
11. Ball, N., Good Practices in Security Sector Reform, BICC, Brief 15, June 2000.
12. Pavlov, N., Democratic control of the security sector as an informal condition for Bulgaria's EU membership, December 2006.
13. Trifonova, E., Civil Society – A Key Element of the Post-Cold-War Zeitgeist. Civil Society Structure in Bulgaria. **ИТА**